

MUSTAFA II. YA DÂİR BİR RİSALE

Fahri Ç. Derin

İkinci Viyana muhâsarasını müfeakıb, senelerce devam eden ve umumiyetle Osmanlı Devleti'nin aleyhine bir cereyan tâkip etmiş olan muhârebeler sırasında tahta geçen II. Mustafa'nın ilk senelerindeki seferler, Osmanlıların lehine neticelenmişti. Bu seferlere iştirak eden bâzı kimseler, vukuâtı tesbit eden küçük tarihçeler kaleme almışlardır. Meselâ, ilk sefere âid vak'alar, İbrahim Sırrı Efendi tarafından yazıldığı gibi¹, ikinci sefere âid olanlar da, takdîm ettiğimiz tarihçede tesbit edilmiştir. Her nekad bu seferler hakkında vekayinâmelerde de hayli malûmat bulunmakta ise de, vekayie bizzat şahit olan muhtelif müelliflerin görüşlerini aksettiren eserlerin, hâdiselerin hakikatini ortaya koymak bakımından faydası inkâr edilemez. Bu sebepten büyük kroniklerin tenkidli basımlarının hazırlanması yanında bunların da neşredilmeleri lüzumlu addedilmelidir.

Metni sunulan bu eser, II. Mustafa'nın, 1108 (=1699/1697) senesinde Avusturya'ya karşı yaptığı seferin hikâyesini ihtivâ edip, sefere tarihçilik vazifesi² ile iştirak eden Hasan Ağa-zâde Hacı Abdullah Efendi tarafından yazılmıştır³.

¹ İbrahim Sırrı, *Tarih-i Sultan Mustafa*. Üniversite Ktb. türk. yazm. nr. 3488. Muhtelif kütüphanelerdeki diğer nüshaları için bk.: Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihâl-oğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara 1856. s. 132-133.

² Maliye kalemindeki evrakı tarihleme vazifesi.

³ Ludwig Forrer, (*Handshiften osmanischen historiher in Istanbul*, Der Islam. Berlin 1942, Band 26, Heft 3, s. 203-209) ile Ağâh Sırrı Levend (*aynı eser*, s. 134)'in bu eserin, Üniversite Ktb. türk. yazm. nr. 2559'daki nüshasının sonunda bulunan ve metindeki yazıdan farklı, arapça yazılmış bir kayda dayanarak müellifi olarak Abdullah b. Sâlihü'l-Bahrî'yi göstermeleri yanlıştır. Çünkü, yayımladığımız metne esas teşkil eden nüsha (Hamidiye Ktb. nr. 917/2 vrk. 101/a) ile diğer bir nüshanın (Emanet Hazinesi Ktb. nr. 1425/2, vrk. 101/a, 112/b) başında ve sonunda bulunan ibârelerden müellifin Hasan Ağa-zâde Hacı Abdullah olduğu anlaşılmaktadır.

Eser, 1107 senesinin sonlarında İstanbul'dan hareket eden ordunun, 2 muharrem 1108 (= 1 ağustos 1696) de Belgrad'a bir konak mesâfede Çeşme'ye muvâsalatından başlamakta ve 4 rebi'ü'l-evvel (= 1 ekim 1696) de Belgrad'dan Edirne'ye avdet tarihine kadar olan vekayi'i ihtiva etmektedir. Biz, onun naklettiği vekayi'i, o devir tarihçilerinden olup seferde hazır bulunan Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa'nın *Nusretnâme*'si ile Defterdâr Mehmed Paşa'nın *Zübdetü'l-vekeyi'*inde,⁴ bu sefer hakkında verilen malûmatı mukayese ve kontrol ederek vardığımız neticeyi notlarda tesbit ettik. Buna göre, *Tarihçe*'nin, *Nusretnâme*'den muhtasar, *Zübdetü'l-vekeyi'*den ise, bazı meselelerde, mufassal malûmat verdiği görülmektedir. Diğer taraftan, *Tarihçe*'nin yine bazı meselelerde, vekayi'in daha doğrusunu nakli ve bir çok hususlarda ise *Nusretnâme*'yi teyid etmesi, onun kıymetini tebarüz ettirmektedir.

Müellif, sâhibi bulunduğu bir *Vecihî tarihi* nüshasının 1066'da vuku bulan Çınar vak'asını⁴ hikâye eden sahifesi kenarına ilâve ettiği notta, mezkûr vak'ada katledilenlerden Gümrük Emîni Hasan Ağa'nın oğlu olduğunu, babasının katli sırasında kendisinin 6 aylık bulunduğunu kayd ve pederinin katli keyfiyetini baba dostlarından sâbık Reisülküttâb Acem-zâde El-hacc Hüseyin Efendi'den (vefâtı 1099) öğrendiği şekilde naklediyor⁵. Keza, bir *Tarih-i Nihâdî* nüshasında bulunan aynı meâldeki imzasız ifâdenin de mü-

⁴ Çınar vak'ası ve müellifin babası Gümrük Emîni Hasan Ağa'nın bu vakadaki rolü ve âkıbeti hakkında tafsilât için bk. Hrand D. Andreasyan-Fahrî Ç. Derin, *Çınar vak'ası* (Eramya Çelebi Kömürciyan'a göre), İstanbul Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1957, III, s. 57-88.

⁵ «Derûn-ı târihte mastûr olduğu üzere harb-i bugattan bin altmış altı târihinde huruc ele's-Sultan eden şerr-i şerzûme-i hâsrînin su-i kasırları ile mazlûmen şehid olanlardan Gümrük Emîni merhûm Hasan Ağa bu fakir-i müznibin sebeb-i vücûdu vâlidimiz olup ve ol târihte bu abd-i pür-taksîr altı aylık kehvâre-nişin bulunup ancak ba'de zamanın pederim merhûm ile hukuk-ı sâbıkaları olan ba'z-ı hullândan çîger-sûz-ı menâskûb u ahvâllerî mesmu' olınup ez-cümle bin doksan dokuz târihinde Niş sahrâsında miyân-ı ceş-i islâmîde dâire-i itaâttan huruc edüp pişrev-i harb-i şekâ-nihâd Sîvâsî Deli Pîrî denilmekte meşhur olan lâ-pîrin zîr-i livâ-i nuhûset-ihtivasına tahazzûb ve tecemmû' eden bagîlerin dest-i nâ-pâklerinde şehîd olan Reisülküttâb-ı sâbık Acem-zâdelik ile mükennâ merhûm el-Hacc Hüseyin efendi ile bir İyd-i şerîfte Çatalca Mültî Ali Efendi merhûmun hânesinde müsâdefe vâki' olup esnâ-yı muşâhabette merhûm Acem-zâde Efendi şöyle nakl ü tahrîr eylediler ki...» *Tarih-i Vecihî* Hamidiye Ktb. nr. 917, vrk. 47/a. sahife kenarındaki hâşiye.

elifimize âid olduğu anlaşılıyor⁶. Hacı Abdullah Efendi, bu kitabın diğer bir yerindeki ilâvede, Çınar vak'asındaki âsilerin elebaşlarından olan Rum Hasan hakkında kıymetli bâzı malûmat verdikten sonra, yukarıdaki ifadesini teyid ediyor⁷. Hacı Abdullah Efendi'nin hayatının diğer safhaları hakkında, şimdilik hiç bir şey bilmiyoruz. Yalnız, onun, *Tarih-i Nihâdî*'nin, mezkûr nüshasının, sahife kenarlarına yaptığı muhtelif ilâvelerden ve bâzı târih kitaplarındaki istishab kayıtlarından⁸, tarih ilmine âşinâ ve meraklı bir şahıs olup, tenkid fikrine mâlik bulunduğu anlaşılmaktadır;⁹ eserde hâdiseleri, içinde yaşamının verdiği yakınlıkla canlı ve oldukça mufassal bir şekilde anlatmaktadır.

Tarihçe'nin İstanbul'da 4 nüshasını tesbit edebildik.

⁶ Üniversite Ktb. türk. yazm. nr. 6053, vrk. 168/b, sahife kenarındaki hâşiye.

⁷ «... Bu hakîr dahi *Tarih-i Nihâdî*'yi mütalâa eder iken Rum Hasan dedikleri şâki-i bed-nihâdın hikâyesine geldükde Kadî-zâde Ahmed Ağa'nın takrirî hatıra gelmeğün ve Gümrük Emîni pederim merhûm Hasan Ağanın katli olunmasına sebep bu hakîrin altı aylık yetim kalmasına bâis olduğu ecelden...» *Tarih-i Nihâdî*, Üniversite Ktb. türk. yazm. nr. 6053, vrk. 167/a, sahife kenarındaki hâşiye.

⁸ Meselâ bk: Kâtib Çelebi'nin *Tahfetü'l-kibâr fi esfâr-i'l-bihâr* (Revan Ktb. nr. 1190)'nın başında bulunan kayıd, «Hasbi Allah min kütüb-i'l-hâkîr el-hacc Abdullah e's-şehîr bi-Hasan Ağa-zâde»; kezâ, Hamidiye nüshasında da (nr. 917/2) diğer bir kayıd mevcuttur.

⁹ Nitekim, *Tarih-i Nihâdî*'nin (Üniversite Ktb. türk. yazm. nr. 6053) sahife kenarlarında, müellifimizin, metinde geçen hâdiselerle ilgili olmak üzere muhtelif eserlerden yaptığı iktibasları görmekteyiz. Ezcümle, Hasan Bey-zâde (vrk. 3/b, 20/b), Nişancı Abdurrahman Abdi Paşa (vrk. 192/a, 198/b) ve Minkarî-zâde'nin eserleri (vrk. 198/b-199/a) ile *Miftâhü'l-cenne terceme-i miracî'n-nübüvve* (vrk. 198/b), *Ahterî* (vrk. 198/b) adlı eserlerden yapılan nakiller ve Kıbrıs hakkında müstakîl bir risâleyi (vrk. 57/b-90/a) kaydetmeliyiz. Bunlara, ayrıca, duyduğu ve bizad şâhidi olduğu vak'alar için yapmış olduğu açıklamaları da ilâve etmeliyiz. Meselâ, 1075 şabanında katledilen zühdik Lârî Mehmed Efendi hakkında, Kalemtraç: Mehmed Efendi'nin kendisine anlattığı bir hâtırasını naklettiği gibi (vrk. 198/b; ayrıca bk. not, 3, 6, 7), Nihâdî'nin, Sultan Selim şeyhi Abdurrahman Efendi olarak tanıttığı zâtin, Arab-zâde Abdülvehhab Efendi olduğunu da tasbih etmektedir (vrk. 199/a). Bununla beraber, muârizları tarafından bazı ithamlara da marûz kalmıştır. Müellifimizin, Varna savaşı ile ilgili, *Hasan Bey-zâde Târîhi*'nden yaptığı bir nakil kenarına, meçhul bir şahıs tarafından «Hademe-i Devlet-i aliyeye ta'n u düşnâmî pişe eden Hasan Ağa-zâde Abdullah Efendi'nin hatt-ı mekruhudur; mumaileyh hazretleri hall ü akd-i umûrdan gâfil ve sefid rişni Devlet-i aliyeye minnet etmeğe mâil bir câhildir ki bâzı kütüb hevâmîşinde böyle nâ-bercâ teşnîleri çoktur» diye itham edilmiştir. Fakat, gördüğümüz hâşiyelerin, bu ithâma hak verdirecek bir mahiyette olmadığı söylenebilir.

1. Hamidiye Ktb. nr. 917/2 (H. nüshası): Bu numara da kayıtlı cildin içinde iki eser mevcuttur; *Tarihçe*, cildin ikinci eseridir. Birinci eser, *Vecihî Târihi'*dir. Eb'adı, 27×16,5; vr. 88/b—99'a; yazı, nesih; satır, 25; cild, kahve rengi meşin, şemseli, miklebli ve müzehhebdir; sahifeler yıldız çerçevesi, bahis başları kırmızıdır. Bu cildin başında müverrih Vecihî ve eseri hakkında, Hasan Ağa-zâde Hacı Abdullah Efendi tarafından yapılmış bir hâşiyeye mevcuttur. Keza, *Vecihî Târihi'*nin iç sahifelerinde de müellifimizin imzalı ilâveleri bulunmaktadır. *Tarihçe*'nin sonundaki diğer iki nüshada bulunmayan müellif kaydı ve sair hususlar, bu nüshanın müellif nüshası olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu itibarla, biz, aynı zamanda diğerlerinden daha tam olan bu nüshayı, metnin tesisinde esas aldık; nüsha farklarını buna göre tesbit ettik.

2. Emânet Hazinesi (Topkapı Sarayı Müzesi) Ktb. nr. 1425/2 (E. nüshası): Hacı Abdullah Efendi'nin eseri, cildin ikinci kitabı olup kezâ, birinci eser, yine bir *Vecihî Târihi'*dir. Eb'adı, 21 × 13; vr. 101/b—112/b; yazı, nesih; satır, 19; cild, kahve rengi meşin, şemseli, miklebli, müzehheb; başlık, müzehheb; ilk iki sahife kalın diğerleri ince yıldız çerçevesi; duraklar, yıldız; Bahis başları sahife kenarlarına işaret edilmiş olup kırmızıdır. Kitabın baş tarafında «Hasbi Allah min kütübü'l-hakir el-hacc Abdullah e's-şehîr bi Hasan Ağa-zâde» istishab kaydı ile *Tarihçe*'nin baş tarafında «bu hakirin bir senelik cem' ve tahrîr eylediği tarihtir el-fakîr el-hacc Abdullah Hasan Ağa-zâde vâridâtı» ibaresi mevcuttur.

3. Üniversite Ktb. T. Y. nr. 6053/3 (Ü. nüshası): Cildin birinci kitabı, *Târih-i Nihâdi* ismiyle takdim edilen bir Osmanlı tarihidir; ikinci kısım, «*Ahvâl-i Yeni dünya*» başlığını taşımaktadır; Cristoff Colomb'un Amerika'ya yaptığı seferleri hikâye ettikten sonra «fasl» serlevhası ile *Tuhfetü'l-kibar fi esfâri'l-bihâr*'in sonundaki, donanma gemilerinin çeşitleri ve gemicilere vesâyâ bahisleri nakledilmektedir. *Tarihçe*, cildin üçüncü kitabıdır. Eb'adı, 25×16; vrk. 246/b—260/b; yazı, nesih; satır, 21; cild, koyu yeşil meşin, miklebli; başlık, müzehheb, ilk iki sahife kalın yıldız ve kırmızı, diğerleri ince yıldız çerçevesi; başlıkları, kırmızı. *Târih-i Nihâdi*'nin başında Mehmed ibn Süleyman'ın istishab kaydı ve içinde, sahife kenarlarında Hacı Abdullah Efendi'nin ilâveleri vardır.

4. Üniversite Ktb. T. Y. nr. 2559 (Ü. nüshası): *Tarihçe*'nin müstakil bir cild halinde mevcut, yegâne nüshasıdır. Eb'adı, 21 x 13; vr. 20; yazı, nesih; satır, 19; cild, kahve rengi meşin şemseli, miklebli; başlık, müzehheb; sahife kenarları yıldız çerçevesi; bahis başları kırmızıdır. Kitabın başında «sâhib ve mâlik Molla Mahmud» istishab kaydı ve sonunda, Abdullah b. Sâlihi'l-Bahrî'nin müstensih olduğunu işaret eden ibâre mevcuttur.

BİN YÜZ SEKİZ SENESİNDE SULTAN MUSTAFA HAZRETLERİNİN İKİNCİ SEFERİNİN TAHRİR OLUNAN VEKAYİ'DİR

[90b] Sebîl-i cihâda sâlik necl-i dâimân-ı selâtin-i Osmâniyan olan şevketlû Sultan Mustafa Han hazretleri iktizây-ı gayret-i dîniyeleri üzere Ongurus melâini üzerlerine azîmet-i humâyun buyurup bin yüz sekiz mâh-ı muharremü'l-hâramının ikinci günü belde-i Belgrad'a iki buçuk saatlik Çeşmebaşı denilmekle ma'ruf kazây-ı dilgüşâyâ nüzûl^[1] ve ertesi yevm-i hamîsde be-resm-i debdebe-i mülûk-i mâziyye alaylar tertib olunup yemin ü yesârda hasbe'l-âde dördêr ve beşer kat süvari ve piyâde ve müsellaş asâkir-i nusret-şîâr-ı encüm-şumâr ve vüzerây-ı zevi'l-iktidar dizilüp Pâdişâh-ı zillu'llâh ايد الله قواد hazretleri dahi süveydây-i cevâsise ra'b u hirâs âriz olur hizebrâne meşy ü reftâr ile cânibeyne nigâh ü iltifât birle selâm vererek vakt-i zuhra karîb sahrây-ı Belgrad'a nuzûl ve vaz'-ı kudüm-i zafer-lüzümlariyle sahrây-ı mezkûru teşrif buyurup müşrikîn-i hezîmet-karînlerin savb-ı dalâlet-evbinden gelen cevâsis-i esrârın kulûb-ı kâsiyelerine havf uzucret târi eylediğinden sonra tevfi-k-ı Bâri ile sahrây-ı Belgrad'a vusûl-i humâyunları oldukda tarîk-ı sevâba muvaffak olmak için cenâb-ı müsebbibü'l-esbâb ve müsehhilü's-si'âb hazretlerinin وشاورهم في الامر [Kur'an III, 159] muhtetimü't-tebciline kemâl-i imân ile imtisâlen¹ illet-i gâibe-i² mâsi-vâ'llâh olan Fahr-i kâinat صلى الله عليه وسلم hazretlerinin sünnet-i se-

¹ imtisâlen HEÜ₂: + ve Ü₁ ² gâibe HEÜ₂: gâire Ü₁.

niyyesine ittibâen müşavere olundukda [91a] mühin-i dîn olan hizb-i şeyâtîn-i dûzeh-karînin mekr ü tasmîm ü kasdlarına vukûf-ı tâmmı olub müsteşâr olundukda güyâ bi'l-hakk olduğu ma'lûm-ı humâyûn-ı Şehriyârî olan Sadr-ı âli-kadrin aḡ-i ekrem ü ekberi Temeşvar muhâfızı vezîr-i murâbit destûr-i nîk-rey Elhâc Mustafa Paşa hazretleri Belgrad'da olunacak meşverede bulunmaları için Devlet-i aliyye Edirne'de iken karîha-i sabîha-i humâyûn-ı Padişâhîden sünûh etmekle vezîr-i sitûde-hisâlin Belgrad'a gelmeleri fermân buyurulmuş idi; imtisâlen li-emri'l-âli, Pâşâ-yı müşârünileyh hazretleri dahi mâh-ı maharremü'l-harâmın beşinci sebt¹ günû Belgrad'a gelüp biraderleri Sadr-ı âli hazretleriyle mülâkat müyesser olup

Müfred

Her kaçan bulsa iki hasret vusûl
Ol zamân derler olur hâcet kabûl

misdâkıncâ hîn-i telâk vakt-i icâbet-i da'âvât olduğu lâ-şek olmaḡın birâder-i Âsaf-câhî ile ittihâden bu sene-i mübârekede dîn-i mübîn inâyet-i binihâyet-i perverdigâr ile nusret-bîn olup hâhiş-i amâl-i muvahhidin ma'raz-ı husûle gelmesi için Dergâh-ı mucibü'd-da'veden avn u tevfiik recâsından sonra sabâhısı nâdi-i âli-i Şehriyârî'de meşvere-i azîme olmak üzere müşîr ü müsteşâr olan ricâl-i zevî'l-îtibâr da'vet buyurulup kangı tarafdan küffâr-ı hâsîrînin üzerlerine gidilmesi müstahsen ve emr-i sevâb olduğu istifsar buyuruldukda Vezîr-i müşârünileyh Hacı Mustafa Paşa hazretleri kal'a-i Temeşvar'dan taşra çıkup huzûr-ı re'fet-düsûr-i Şehriyârî'ye yüz sürmeḡe âzîm oldukda ol tarafda olan erbâb-ı nîrân taburunun seraskeri Saksı kral [Frederik-August II] nam mel'ûn u medhûş ile Çasâr-ı bed-tebârın defterdâr-ı hilekârı Hayzer (حيدر [Heisler])-i hûk-sîret-i şeytanet-serîret kal'a-i Temeşvar'ı muhâsaraya geldiḡinin haberi Mustafa Paşa hazretlerin teâkub etmeḡin bu takdirce nehr-i Tuna'dan geçilüp eylevm nehr-i mezbûrun cânib-i şarkisinde fakat kelime-i ulyâ kalan kal'a-i Temeşvar'daki mecâmî'i Kur'ân meâbid-i evsân olmaktan tahlîse-i çâk-i girîbân ederek yetişmek Semere-i secere-i gayret-i ehl-i imân olduğu nümâyândır deyü bi'l-vifak

¹ sebt EÜ₁Ü₂: - H ² taşra EÜ₁Ü₂: - H.

hem-zebân-ı ittifak olunduklarından¹ sonra [9] Padişâh-ı islâm hazretleri dahi nesl-i pâk-i Âli-i Osmân'a mevhibe-i (91b) hazret-i Rahmân ve vedî'a-i cenâb-ı Fahr-i cihân olup metâf-ı melâik-i ker-rûbiyân olan şefî'-i dâreyn mahbûb-ı samed صلى الله عليه وسلم hazretlerinin hırka-i pâki sanduka-i rahmet- mantukasin açup ulemây-ı ızâm ve vüzerây-ı kirâm ve vücûh-i asâkir-i nusret-encâm muvâcehelelerinde dest-i duâyı, dergâh-ı Kibriyâya ref' edüp hezâr tazarru' ve ibtihâl ve bi-şumar tahaşşu' ve infîâl ile Sultan Mustafa Han hazretleri vecenât'ları üzerlerine göz yaş dökerek şöyle niyaza âḡaz eylediler ki ilâhî sahibine² teşebbüs eylediḡimiz hırka-i mübârekenin sahibi İmam-ı enbiya ve sâlâr-ı esfiyâ habîbin hazret-i Muhammedü'l-Mustafa صلى الله عليه وسلم şeb-i mî'râc-i bâhirü'l-ibtihâcda eyledüḡün va'd-i ihsan hakkı için Mohac-ı nusret-minhac sahrasındaki muharebe-i lâzımü'l-ibtihâcda ceddîm Sultan Süleyman kuluna inâyet-i aliyyen ile zâhir olan nusret-emsâli bu abd-i âciz kuluna dahi tevfiikin refik edüp yevm-i vegâda âmme-i muvahhid kullarının hâhişleri üzere mânsûr ve gâlib olmamızı müyesser eyliyüp nusret ve fırsatlar eyle, cümleten ümmet-i icâbet kullarını şadân eyle ya hayy-ı müstean deyü el yüze sürüp

Müfred

Biz ki dâim reh-i esbâb-ı murâda gideriz
Kar'-ı bâb-ı kerem-i lûtf-ı ilâhî ederiz

mazmûniyle cenâb-i feyyaz-ı zü'l-minenin kemâl-i gayretine itîmad ile biçarelerin çâre-sâzı olduğuna tevekkülen ve mu'cize-i bâkiyye-i hâdiü's-sübül aleyhi's-selâma tevessülen hareket-i mülûkâne-i şevket-irtisam ile nehr-i Tuna üzerindeki cisrden mürûr buyurulup belde-i Belgrad'a üç buçuk saatlik Pançova (Pancsova) nam palanka kurbündeki nehr-i Temeş (Temes) den dahi güzer ve palanka-i mezbûre cârında vâki' sahrây-ı vâsi'atü'l-eknâfa nüzül-i humâyûn buyurulup lâkin tarîk-ı Temeşvar şenliksiz olup nakl-i zehâ'irde usret olmaḡla ceş-i islâma nefâd u zâd kaydı tedârîki için Şıkk-ı evvel Halil Efendi Belgrad'da dört gün meks eyleyüp ve iki bin yedi

¹ olunduklarından EÜ₁Ü₂: olunduktan H ² HÜ₂: + تعالى Ü₁E.

² ساجه [Bk. F. Steingass. Persian-English Dictionary].

yüz araba zahire ve cebehâne tehyi'e ve âmâde ettirilüp Pançova'da bir hafta ârâm buyurulduktan sonra^[3] irade-i aliyye-i müyesirü'l-meram ile ashâb-ı sa'îrin taburu semti olan savba hareket-i hümâyun-ı [92 a] hidivâne¹ buyurulmuştur. Esnây-ı meksde mâh-ı muharremü'l-harâmın üçüncü günü² Edirne'de revnak-efzây-ı gülşen-serây-ı âlem-i sûrî olan necî-i necî-i saîd-i mes'ûd Şehzâde Sultan Mahmud hazretlerinin ravza-i saltanat-ı Âl-i Osmânda meşhud olduğunun peyâm-i safâ-bahşî rikâb-ı vâlid-i âlî-nijâdlarına resîde olup mesrûr ve şâd-kâm olduklarından sonra i'tâ eden Hazret-i Yezdân'a hamd ü senâ buyurmuşlardır. Yine esnây-ı meksde eyalet-i Maraş'a mutasarrıf Harbudlu Ahmed Paşa'nın^[4] şâkîleri şevketlû Sultan Mustafa Han hazretlerine arzihal ile izhar-ı tazalüm eyleyüp âlem-i dünyâda Hazret-i şer'î-i şerîf-i Mustafavi üzere ihkak-ı hakk olunmak velî katil olanların mültemisleri olmağın nâdî-i âsaf-câhiye Sadr-ı rum faziletlû Seyyid Ali Efenî da'vet buyurulup husamâsiyle mürâfa'a-i şer'î-i şerîf olduklarında nâhak yere katl-i nüfûs eylediği sâbit ve zâhir ve inde's-şer' kısıs u afv ü diyet re'y-i rızây-ı velî katile mufavvaz olduğun Sadr-ı rum hazretleri cânib-i Sadr-ı âlî'ye arz eylediklerinde بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ mazmûn-ı⁵ meşhûnu zuhûr bulduğu nümayan olmak için Sadr-ı rum'un ilâmı⁴ ve inhâsı huzur-ı âlî dâfi'ü'd-deycûr-ı şehriyârî'ye telhîs ve manzûr-ı şâhâneleri oldukça her amelin mükâfatı muktezay-ı adl-i ilâhî olmağla iltimas velî katil üzere samsamı kaza gerden-i bidevlet-i mîrimîrana karîn olup kîse-i canları gevher-i merhametden tehfî zulm ü udvânları aksay-ı gâyâta muntehfî insaf ile ittisafdan dûr olan erbâb-ı zulme mucib-i ibret olunması ferman buyurulmağın hayme-i ablak önünde katil olunup hakikat üzere husamâsiyle irzâ olunmaları divân-ı kübera olan یَوْمَ تَجِی الۡنَبۡرِ [Kur'an 86/9] ye kalmışdır. Ba dehu mâh-ı mezbûrun on dördüncü isneyn günû Pançova sahrasından nehzat^[5] ve râst gelindüğü yerde nesnâs ve gürâz-âsâ cem'iyet-i erbâb-ı saîri kal' u tedmîre niyyet ve himmet birle cânib-i Temeşvar'a azîmet-i hümâyun buyurulup lâkin âday-ı li'âmın Tuna üzerinde olan donanma-yı hezîmet-şîârî nehr-i Tisa'nın nehr-i Tuna'ya mülhak olduğu boğazda Titel palankası kurbünde olduğu mesmu'-ı hümâyun-ı [92 b] şehensâhî olmağın ol cânibe azîmet buyurulup^[6] Pançova'ya üç saatlik nehr-i Temeş kenarında

¹ hidivâne HEÜ₂: husrevâne Ü₁ ² günü HE:- Ü₂: + sene 1108 Ü₁. ³ mazmun-ı HEÜ₁: + sıdk-ı Ü₂ ⁴ ilâmı HÜ₁Ü₂: ilâm E ⁵ cânibe Ü₁Ü₂: cânibine HE.

Logon (Glogon) nam sahrâya nüzûl ve ertesi gün hareket buyurulup yine üç saatlik Berande (Baranda) nam sahrâya vusûl ve ertesi varılacak bir buçuk saatlik جنت حیل (Centa) nam sahrâya varılmazdan mukaddem miyân-ı râhda Temeş nehr-i üzerinden geçilmek ma'kûl görülmeğın Belgrad'da yapılup mühimmat-ı seferiyye olmak üzere câmus arabaları üzerine vaz' olunan üç kit'a tonbaz memerr-i ceş-i zafer-rehber olmak için nehr-i mezbûrun üzerine on beşer tonbaz ile üçer saatde iki cîsr kurulup üzerinden gûzer olundukta asâkir-i islâm miyânında sebeb-i taaccüb ve gazavât-ı sâlifenin birinde mesbûku'l-misl olmaduğunda âyâ ne için bu haml-i sakîl olan tonbazlar tahmîl-i arabalar olunup nakl olunur denilür iken tedbîr-i isabet-karîn ile ıktizası zâhir oldukça mücahidân-ı islâmın ma'lûmları olmuştur. Ba' dehu ol günün sabahısı جنت حیل (Centa) nam sahrâdan hareket ve Titel palankası mukabelesinde üç saatlik جى سىغ (Knicanin?) nam sahrâya nüzul buyurulup ve¹ düşmen-i dalâlet-karînin donanma-yı hezîmet-makrûnu zikri mûrur eden mahalde olup donanma-yı hümâyun nehr-i Tisa'nın içine girmelerine mâni' olmak endişesi küffarın donanmasındaki zümre-i şeyâtîn ve fırka-i hâsîrinin kulûb-ı kâsiyelerinde yer eylemiş idi. Ancak gâfiller idi ki irade-i hazret-i Fa'al لایرد ile donanmaları ne güne ibret-i âlem olacak ateş ile tahrik olup içlerinde olan ecnad-ı melâini cenâb-ı Kahhâr ne vechile tefrik ü tedmîr eyliye el-kıssa جى سىغ (Knicanin?)e nüzûl-i hümâyun buyurulduğı gün akşama karîb müşavere olunup Titel palankası mukabelesinde mecma'-ı nehreynin kenarında ada mîsal mesken-i hûk olan kamışlığın tarafeyni cây-ı sa'bnâk olmağla gürâz-ı gayr-ı nâtıkdan adall olan hınzırlar me'vâlanmak için şanes (sâncz) ta'bir olunur ihdas ve bina eyledikleri iki kit'a-i şaranpolleri feth ve zabt olunup yerlerine cünûd-ı islâm meterisler alub küffarın donanması üzerine toplar uydurulması münasib ve emr-i sevab görülmeğın hîn-i müşâverede vâli-i Haleb [93a] Vezîr-i mûkerrem Ca'fer Paşa hazretleri serdâr-ı seriyye ta'yin ve hizmet-i merkuma me'mur olduğuna binaen^[7] nâdî-i hümâyun-ı hidivânide² hil'ate kaplu kürk ilbas olunup yanına yeniçeri ocağından bir mikdar neferat ile üzerlerine Rikâb-ı şevket-makrun ağası Haseki Mahmud Ağa ağa ta'yin ve مستعیناً بالله تعالى mâh-ı muharremü'l-haramın on ye-

¹ ve HEÜ₁: - Ü₂ ² hidivânide HEÜ₂: hidivde Ü₁.

dinci günü şanesler üzerlerine varıldıkta ol gün dört¹ def'a meteris alınıp akşam dahi karîb olmağın bi-emri'llâhi teâlâ magrib ile 'işâ arasında şanesleri feth ü teshîr olup tevfiğ-ı Rabb-i mecîd ile yed-i tulây-ı padişâhî ne olduğun müşrikîn [û] hâlikîn henüz bildiklerinden sonra şanes vücud-ı hûb-ı (?) adây-ı dîni kal² u kam'a bezl ü tâb u tuvan idüp bâis-i isticlâb-ı rızây-ı aliyye-i Bâri tahsili ile serfirâz olan serdâr-ı seriyye müşâr-ı zîşân hazretleri nâdi-i âsaf câhiye gelüp girye-i şâdîlikler ile bu fâl-i hayrın ve bu mevhibe-i ilâhiyyenin merâsim-i şükrü edâ olunduktan sonra ikrâmen ve tek-raren tebrik-i gazâ için arkalarına sert semmur kürk ilbâs olunup iltifat-i şehriyariye mazhar oldular. Esnây-ı cengde mezkûr Mahmud Ağa rütbe-i şehâdete nâil olup hayat-ı bâkiyye ile rûh-ı şerifi makam-ı mahmuda su'ud eylemiştir ve ertesi cum'a günü sahib cum'a olan hazret-i Fahr-i âlem ve ekrem-i benî âdem صلى الله تعالى عليه وسلم hazretlerinin mu'cizat-ı bâhiresi zâhir olmağla seher vakti ashab-ı sa'irin donanmasından yirmi altışar pâre top çeker³ üç aded kalyonu ihrâk-ı bi'n-nâr ve bir aded kalyonu dest-i islâma girift olup içinde on iki aded kebîr topu ve altı aded sagîr topu⁴ ve sekiz fiçu barut-ı siyahı ve bir⁵ büyük dökme sanduk barut ve vâfir peksimed ve kereste çıkup ve muhterik kalyonun birisi batmayup içinden sekiz aded topu dahi alınıp ve feth olan şaneslerden on aded dokuzar ve yedişer ve beşer vukıyye gülle atar topları dahi alınmağın cümlesi otuz altı⁶ aded top olmuştur. Ba'dehu mâh-ı mezbûrun on dokuzuncu günü tekrar müşâvere ve ertesi hareket-i hümâyun buyurulup حای سبع (Kinicanin?) e beş saatlik Orluhat (Orlovât) [93b] nam sahraya mevzul buyurulduktâ [9] nehr-i Tisa'nın üzerine cîsr kurulup liya-i Segedin (Szeged) de Baçka taraflarına varılıp ol havâliler tahrib ederek Varadîn semtine azîmet-i hümâyun buyurulmak mı ensebdir yoksa Temeşvar canibine gidilmek mi evlâdır? denildikte gelecek zamanda nümâyan olacak kudret-i kâmile-i aliyye-i celiyye-i kibriyâdan abd-i âciz gâfil olmağın müşteşârın ba'zıları Varadîn cânibin ma'kûl görüp ve ba'zıları savb-ı Temeşvarı istihsan edüp mabeynlerinde nev'imâ ihtilâf ve nizâ⁷ lâfzı vâki olmuş iken hazret-i Hayy-ı müsteân ümmü'l-kitabda isbat eylediği âyâtını ızhâr ile tevfiğ-i küll ancak meşiyet-i ulûhiyyetine

müteallik olduğun bildirmek için imam-ı din olan Sultan Mustafa kulumu ve guzât-ı islâm kulların takdir-i ezeli üzere cânib-i Temeşvar'a sevketmekle pertev-i hurşid-i tevfiğ rehnumây-ı tarifleri olup mâh-ı mezbûrun yirminci günü tarîk-i Temeşvar menzilinden olan yedi saatlik Modoş (Modos) nam sahraya nüzül-i hümâyun buyurulduktâ gelmelerine intizar çekilen Yalı ağası Osman Ağa ile altı bin tâtâr-ı sabâ-reftâr ordu-yı hümâyun-ı nusret-şiâra mevzul ve nâdi-i âsaf-câhiye yüz sürdüklerinde Yalı ağası Osman Ağa'ya sert semmur kürk-i kantuş ilbâs olunup yanınca gelen mirzay-ı namdarlardan elli dört nefer mirzaya dahi hil'at giydirülüp sayd-ı ecnâs-ı müşrikin kaydı iktizay-ı cibilliyetleri olmağın çapul edüp kefereden dil almak için etrafa ta'yin olunmuşlar idi. Andan sonra ol sahrada bir gün meks buyurulup ve ertesi mâh-ı muharremin yirmi ikinci günü hareket-i hümâyun birle sahray-ı merkuma dört saatlik Fen (Feoni, Fén, Feny) nam sahraya konulmak üzere iken [9] Temeşvarı muhasara eden kâfirin taburu karşı gelüp muharebeye mübaşeret olunduktâ düşman-ı bed-tebarı meteris ile karşılamak ka'ide-i külliyyeden olup ve ukalânın re'y-i sevâbları bunun üzerine olmağın miyan-ı tarikte bir sahraya nüzül olundu ki eğer ol sahrayı kudüm-i şeref lüzum-ı Sultan¹ Mustafa teşrif eylemezden mukaddem kâfirin taburu zabt eylemiş [94a] olaydı ol taraftan geçilmekte su'ûbet çekilür idi. Zira asâkir-i islâmın meteris aldıkları meydanın ortasında iki dane hunka vâki olmuş idi ki cânib-i düşmanda bulunup üzerlerine toplar üydurup etrafı toplamak murad eyledüğünde cevânib-i erbaalarından birer saatlik yere dek top gülleleri perîşanlık verdiğinden kat²-ı nazar tilâllerin asâkir-i islâm tarafında³ olan sahraları bataklık olmağla meteris alınmak dahi emr-i astr olur idi. Lillâhi'l-hamd zikr olunan iki tepe ceys-i islâmın semt ve tasarrufunda bulunmağın üzerlerine kolanburna toplar çekilüp ve küffar-ı hâksârın cânib-i nühûset-karîninde bir küçük tepe dahi vâki olmağın fi'e-i dalâlet-karînler üzerine toplar çeküp ol gün ve ertesi gün ol tepelerin mabeynlerindeki sahrada çarhacılar cengler eyleyüp ve meterisler alındığı gün Sultan Mustafa hazretleri meterisleri gezüp kâfir ile mukabele olunduklarında kâfirden yüz çevirmeğe yüzleri olmayup bir vechile söyleyecek sözleri olmasun için tergîben li'l-cihâd destûr-ı mükerrerlere biner aded sikke-i

¹ Dört HÜ₁Ü₂ : - E ² صلى Ü₁Ü₂ : - H E ³ çeker HÜ₁Ü₂ : - E ⁴ ve altı aded sagîr topu Ü₂ : - H EÜ₁ ⁵ bir HÜ₁Ü₂ : - E ⁶ otuz altı HÜ₁Ü₂ : otuz E.

¹ sultan Ü₁Ü₂ : - H E ² tarafında HEÜ₂ : tarafından Ü₁

hasenê ve mirimîranlara iki şeryüz ve mirlivâlara yüzer zer atıyye-i padişâhî 'buyurulup' yevm-i vëgâda cümlelizden ifnây-ı vücud-i a'dây-ı vâcibü'l-fenâda şemşir-i gayreti meslûl ve nakd-i makdûrlarınızı mebzûl tutmakla dîn-i mübîne hizmet-i mebrure matlûb-ı hü-mâyunumdur deyü tenbîh-i şâhâneleri olduktan sonra birbiri ardınca meterisler alınarak üç gün ol tilâller etrafında meks ve ceng olunup

Mukaddime-i zafer ve alâ'im-i nusret

Esnây-ı cengde Nemçe kâfiri beyzâdesi geçinüp geçen sene Ca'fer Paşa huzurunda suretâ imâna geldim deyü müslümanlık dâvâsında olup âzâzil-âsâ tebdil-i şekli Dâire-i Sadr-ı âlide Kethüda Fazlî Efendi'nin yanında tertib-i sufuf-ı cüyüş-ı islâm hizmetine istihdam olunup türlü türlü hileler ve günâgün hannaslıklar ile dinden bigâne ve dalâlet şem'ine pervâne olup resimler düzen Ressam Ömer muzmer olan irtidâdını izhar ile ol gün cânib-i ehl-i dalâl-i bed-meâle firar ederken guzât-ı islâmdan iki nefer yeniçeri muvahhidi pusuda [94b] bulunmağın ahz edüp huzur-ı Âsaf-câhiye götürdükleri saat bilâ te'âhr katli ittürüb koltuğu altına cümle ordu-yı hümayunun ve asâkir-i islâmın nakş ü resmi ve kendünün tapdığı 'ûd-ı salîbi çıkup lâşe-i murdârı¹ ceyš-i islâmın içinde suretâ müslüman geçinen efrenc melâ'inine mucib-i ibret olmuştur. Bu esnada bir mürted kâfirin hikâyesin bast eylemekten garaz efrenc ve urus tâifelerinin hızlân ve şekâvet üzere iktizay-ı tynetleri ibâk ve irtidâd olub ol cinsde² hususan İskerlet oğlu dedikleri kâfir billâh ve eflâk Kethüdası olan şeytan-sîret Köse Yanakî'ye vahy-i muhkemde beyan olan *يا ايها الذين آمنوا اتقوا اليهود والنصراني* [Kur'ân V, 51] evliyâ-i müşrikîn hakkında nâzil iken mü'min bih olan kelâm-ı kadîme muhalif ve anlara i'timad ve hüsn-i zan eden hullân-ı muvahhidîn istigfâr eylesünler ve öyle bir muhl kâfirin bu güne ele girüp katli olunması mukaddime-i nusretê alâmet olduğunu bilsünler için icmâlen tahrir olundu. Ba'dehu mah-ı mezburun yirmi yedinci pazar günü zikri mürur eden altı def'a meteris alınan Fen nam sahradan hareket ve ol gün hıyam-ı cünûd-ı zafer-nedim ile müzeyyen olunacak *جى* (Cebja?) nam sahraya konulmağa azîmet buyurulup lâkin küffâr-ı dalâlet-âkifenin taburu ceyš-i nusret-iştimalin mürûr eyledikleri seblin sayb-ı şimâline kalup sebel-i il-el-i küfr ü dalâlet

¹ lâşe-i murdârı EÜ₂: + murâdî HÜ₁ ² cinsde HEÜ₁: cinslere Ü₂

ile bî-nur olmuş gözleri önünde¹ asâkir-i mehâbet²-manzar himayet-i hazret-i Rabbü'l-âlemin celle zikruhu'yu hamâ'il ederek beres-m-i deyden-e-i âl-i Osman müretteb alaylar ile geçerken³ zümre-i mehâzile serasker olup kise-i kalbi cevâhir-i imândan tehi olan Saksı Kral nam zemimü'l-husâl yani bed-fiâl ve bî-dînin gurûr-ı fir'avnisi derece-i kemâli tecâvüz etmeğın hizb-i hezimet-is-rini yanına çağırıp miyân-ı revâfızda icra ve mütedâvil olan⁴ âyîn-i bâtil misillü ol gün taburunda ne mikdar hamr-i; necâseti⁵ var ise Çasar-ı bed-tebârin cân-ı habîsine lânet ederek size bu gün kiral elinden şah doluları içirmeğe şu geçen Al-i Osman padişahı askerleriyle konduğu saat ardlarınca [95a] varup hücum ve muharebe eylediğimde Çasar aşkına can-ı habîsleriniz vâdî-i cahîme Veyl'e⁶ varınca ceng edüp yüz döndürmeyesiz deyü şirzime-i şeyâtini tergib ve hîn-i muharebede evvelâ zuyûf-ı süyûf-ı guzât-ı islâm olacak sekrânları siper-i lânetleri olan çarhifeleklerinin ardına onar yedişer birbirlerine müstahkem bend eyleyüp asâkir-i nusret-şîar nehr-i Bega kenarında sâlifü'z-zikr *جى* (Cebja?) sahrasında nüzül ve sahn-ı mezkûr fevc fevc ceyš-i fevz-intibah ile mülemma ve meşhun oldukta tabur-ı müşrikîn-i hezimet-refik ta'kîben yürüyüp lâkin Pançova menzîlinden kalktığı gündün Sadr-ı âli biraderi Hacı Mustafa Paşa'nın tedbîr-i isabet-karîni ile ordu içinde ne mikdar zahire ve cebehâne arabaları var ise her konakta cevânib-i erbaadan ordu-yı hümayun kal'a-âsâ hata ettirilür idi. Ol gün dahi bir hoşça tekayyüd olunup etraf-ı ordu dâiren mâdâr ihâta ettirilüp ve hîn-i nüzulde savb-ı ashâb-ı cahîmden tecessüs olunur iken nehardan saat dokuz buçuğa vardıkta tabur-ı makhur yürüyüp ve ordunun etrafı ormanlık olmakla⁶ ormanlık içinden küffâr-ı hezimet-rehber kol kol azulu canavarlar gibi leşker-i islâm üzerine hücum edüp müslim ü kâfir ve mücâhid ü fâcir rû-be-rû oldukta ecnâd-ı melâ'in-i dâlin-i mahzûlîn top ve tüfenk darbına bakmayup sû-i kasd ile meteris olan arabalardan içerüye perende-i hannâsî eylediklerinde derakab guzât-ı islâmın gayretleri zatlarına gâlib olup seyfi-i hamîyyet⁷ ile şöyle karşıladılar ki arabalardan içerü giren ve ardlarında olan melâ'in-i hâsırın neye uğradıklarını bilmediler. Ancak melâ'inin vefret ve kesreti olmağın inad ve istikbar ile ittihad edüp otâk-ı

¹ önünde HEÜ₂: önünden Ü₁ ² mehâbet Ü₂: -HEÜ₁ ³ geçerken HEÜ₁: geçerken Ü₂ ⁴ olan HÜ₁Ü₂: -E ⁵ vâdî-i Cahîme Veyl H: vâdî-i Veyl Ü₁: vâdî-i Cahîme Ü₂ ⁶ ormanlık olmakla Ü₂: -HE Ü₁ ⁷ seyfi-i hamîyyet Ü₂: seyfi ü hamîyyet HEÜ₁

hümâyün cânibine toplar atmağa başlayup gecenin üç saati mürûr edince beş buçuk saat öyle ceng olmuştur ki bir vechile tahrir ve beyân olunur değildir. Zira küffâr-ı hâksâr bagteten yürümekle asâkir-i islâm henüz konağa gelmişler ve herkes kendi işgalleriyle meşgul bulunmağın düşman-ı dalâlet-karîni ﴿؟﴾ [95b] karşulayınca cünûd-ı islâma azîm havf u ıztırab târi olup lâkin

Beyt

Tevfik-i Hudâ yâr olcâk zümre-i eşrar
Bin hîle ve mekr eyleseler kâr-ger olmaz

medlûlünce hazret-i Ganî, çâre-sâz Resûl-i ekremine va'd eyledüğü üzere verâ¹-i suradikât-ı gaybiyesinde meknûne olan inâyet-i hafiyesi vakt-i merhûnunda zâhîr ve nümâyân olacağı emr-i mukarrer olmağın zât-ı şerîfi ve hırka-i pâki iki cikanda ümmet-i icâbet kullarına ayn-ı rahmet olan hazret-i Fahr-i âlem صلى الله تعالى عليه وسلم hürmetine kâ'id-i ceşş olan Sultan Mustafa kuluna² hassaten ve asâkir-i islâm kullarına âmmeden meded ü inâyet eyleyüp çünki zu'afâ kullar nâle vü zârî ile inâyet-i Hâlikü'l-kevneyne³ iltica ve mu'cizat-ı sultanü'l-sakaleynden istimdad ve reca edüp nusret ile fâ'izden olmaları nâdf-i melâik-meşhûn olan hırka-i pâk-i Fahr-i kâinatda⁴ lûtf-i hakka ilkay-ı dest-i i'tisam kıldılar derhal

Beyt

Hak teâlâ kerîmdir utanur
Kullarının duâsın etmeğe red
Ellerin kaldırup dua idicek
Eylemez bendesini sıfrü'l-yed

mısdakınca mes'ulleri karîni icâbet olup zühûl-i gâflet ile mürtekiş-i cerâ'im olan kullar murad-ı aliyye-i Bâri ne yüzden zuhur edecektir deyü lûtfuna müterakkıblar⁴ iken ber-fehvây-ı sübhânî وما النصر إلا من عند الله [Kur'ân III, 126] zâhîr ve cünûd-ı melâike-i kirâm ile guzât-ı islâm kullarına inâyet ve mededi bâhîr vemüşrikîn-i

¹ kuluna HÜ₁Ü₂; kullarına E² inâyet-i Hâlikü'l-kevneyne HEÜ₂; inâyet ile Hâlikü'l-kevneyne Ü₁ ² kâinatda HEÜ₁; kâinat Ü₂ ³ müterakkıblar Ü₃; müte'akkıblar HEÜ₁

hâlikine kahr u gazabı nümâyân olup cihada cidd u sa'y eden muvahhid kulların nusret-i fevz ü felâh ile mesrûr u şadkâm eyledi. İmdi bu eltâf-ı amime-i kibriya ve iradet-i seniyye-i Hüdâ öyle bir kerem-i lâyuhsâdır ki akşamdan taraf-ı düşmandan atıluş gülleleri hırka-i şerîf arabası üzerinden geçen topları tatyib-i hâtır-ı mahbub için ale's-sabah mâl-ı ganâ'im eyleyüp gülleleri düşen yerlere arabaları ile topların isal etdirdi. Bu hikmet-i hafiyeye ve kuvvet-i kudret-i kâhirenin esrârına vâkîf olup gâfil olmayan kullar yüzlerin yerlere¹ sürüp secde-i şükür eylediler. El-kıssa hizb-i şeyâtinden vâfir kâfir destûr-ı celsil vezîr-i [96a] gayyur Yeniçeri ağası Mahmud Paşa'nın kolu olan meterisler üzerine hücum birle yürüyüp arabalardan içerüye girüp ağa-yı zîşan dahi gayret-i beктаşiyi icraya teşmîr-i sâ'id-i himmet ve bezl-i miknet birle üzerlerine gelen erbâb-ı sa'irleri meterislerindeki dört beş bin neferat gâzileriyle bi-tereddüd karşılayup mukatele olunur iken hikmet-i Hâlik ile ağa-yı âli-kadrin sol koluna üç yerden kurşun zahmeti ârız olup lâkin dîn-i devlet-i aliyye'ye hizmet-i mebrûre ile mazhar-ı hayr-du'ay-ı mevfure-i padişâhî olacak vakitdir deyü ârızasının yeca'ını tutmayup vâzi'-ı tarikleri Hacı Bektaş merhûmun ruhu şad olmak üzere kendü semtlerinden muhâcemeye öyle mubâderet eyleyüp ceng eylemişlerdir ki kudemâ²-i tarikleri olup Mohac ve Eğri cenglerinde şehîd ve gâzi olanların ruhları keñdülere reşk etmek umulur. Evvelâ ki hazret-i Mevlâ gazâlerin mebrûr ve sa'yilerin meşkûr ve devlet-i Osmaniyanda ocağların ma'mur ve hayr u salâh ile kendülerin muammer eyliye. Kahr-ı ilâhiyye gör ki(?) fi'a-i düzeh-karîn bilmezlik ile ağa-yı müşârünleyhin meterisi cânibine hücum eylediklerinde ol mikdar neferat bir elden tüfenk ile başlarına âteşler saçup siperleri olan çarhifeleklerin ser-i menkûsları üzerlerine tersine döndürmeğın birden iki üç bin kâfir soluğu vâdi-i leza'da alup derekât-ı nârda³ sernigün gitdiler. Ol esnada zümre-i yeniçeriyân kâtibi Zülfikâr Efendi'nin câyi mahşerde dest-i sâhibi Zülfikârdan cur'a-keş-i kevser olmak dâ'iyesi levh-i zihinde mahfuz olmağın kafesi-tenden ruh-ı sa'idi tayerân edüp makam-ı mev'ûda⁴ su'üd eylemişlerdir⁴ ve dahi şirzime-i şeyâtinden bir guruh melâ'in Mısır askeri üzerlerine hücum edüp lâkin rûz-ı vegâda ve her hâlde tâife-i mezkûrun ittihadları kemâlde olmağın bi'l-ittifak karşularına gelen hizb-i şeyâtini rûy-ı seyf ile

¹ yerlere EÜ₂; - H Ü₁ ² derekât-ı nârda HÜ₁; + nâre E Ü₂ ³ mev'ûda HEÜ₁; mevcuda Ü₂ ⁴ eylemişlerdir HE: eylemiştir Ü₁ Ü₂

karşulayup çehre-i bi-nûrların tersine döndürmeğin ol koldan dahi iki üç bin kâfirin vech-i maaşları nükûd-ı memâtdan tâ'yin olunup cân-ı habisleri vâdi-i Veyl'e İsâl¹ olündükda ceş-i Mısır'a [96b] serdâr olan Murad Bey evvelâ ondan ziyade kâfiri katl edüp şemşir-i gazâsın küngüre-i illiyyine âvîze etdükden sonra bi-tereddüd cân-ı muradını dest-i fâ'iz-i ervâhdan nûş eyliyüp rûh-ı revânî cânib-i cinâna revâne oldukda yerine yamağı olan Ahmed Bey bey olmuşdur . Tâife-i bostânî ve asâkir-i mansure miyâmında seriyye-i ceride-i mahsusa olmak üzere kariha-i hümâyûn-ı padişâhîden zuhur edüp yevm-i vegâda şecere-i diyânetlerin gars için nakd-i ömürlerin sarf eden tâife-i bostâniyanın isticlâb-ı rizây-ı hümâyûn gülistân-ı âmâllerinin malları olduğuna binâen anlar dahi ceş-i Mısır'ın sağ tarafında bulunup ve meterislerinde bulunan² arabaları ardlarına alup arabaların önlerinde üzerlerine gelen erbâb-ı sa'fre öyle sell-i seyf olmuşlardır ki meydan-ı vegâda hezar kelle-i bi-devlet-i küffâr bozulmuş bostândaki hanzal gibi galtan olmuştur.³ Destûr-ı zîşanlardan Sadr-ı âli birâderi vezir-i dîn Hacı Mustafa Paşa Mısır askerlerinin⁴ meterislerinde bulunmağın cünd-i şeyâtinden vâfirî üzerine hücum eylediklerinde vezir-i nik-mezheb vâkıf-ı bi'l-mes'ele olup rûy-ı muhârebede şehîd ve gâzi olanlar ne güne rûtbe-i âliyyeye ve derecât-ı sâmiyyeye su'ûd edüp mertebe-i bâkiyye dünya vezâreti rütbesine benzemedüğü ecilden düşmen-i bi-dîne merdâne mukâbele olmakda sünnet-i seniyye-i Farûk رضى الله تعالى عنه hazretlerine ittiba'en fi sebîlillah cân-ı azizini feda etmek dâ'iyesiyle kendü taraflarına gelen kâfirlere muvahhidan karşı vardıkda evvelâ üç nefer kâfiri katl edüp saadet-i gaza ile fâ'iz oldukdan sonra yera'a-i kudret-i Bâriden midâd-ı hikmet böyle câri olmağın sol kolunun üstühânî dirhemlû kurşun darbiyle mecruh olup bi-mecâl oldukda ikrâmen⁵ derûn-ı bârgâh-ı hümâyûn-ı şehriyârîde Lâla Nezîr Ağa'nın haymesine indirülüp Sultan Mustafa Han hazretleri 'iyade buyurdularından sonra cerhleri cebirelenmek için Hekim-başî efendi ta'yin olunmuşdur. Yine destur-ı mükerrerlerden Anadolu eyâletine mutasarrıf Dalbatan lâkabi ile mülâkkab vezir-i cesur Mustafa Paşa [97a] hazretleri dahi üzerine gelen ashab-ı cahîme karşı varup ve taban dayayup kendü eli ile kaç kâfiri katl eyledükten sonra süvâr oldu-

¹ İsâl HEÜ₂: isâle Ü₁ ² bulunan HEÜ₁: olan Ü₂ ³ olmuştur HEÜ₁: + ve Ü₂ ⁴ askerlerinin HEÜ₁: askerinin Ü₂ ⁵ ikrâmen Ü₂: - HEÜ₁

ğu atı urulup helâk olduğu mesmu¹-i hümâyûn-ı şehriyârî oldukta avâtıf-ı aliyye-i mülâkânedan ni'amü'l-bedeli ile ikrâm olunup iltifât-ı hidive² mazhar olmuşlardır ve mirimîrân-ı zafer-şi'ardan Menteşe sancağına mutasarrıf Hazine Kethüdâsı sâbık İbşîr-i nâmdar Hasan Paşa'nın dahi hizebrâne cünbüş ile şehamet-i bahadırılığı inkâr olunmayup âlem-i dünyada hizmetleri makbûl-i hümâyûn-ı şehriyârî olduktan sonra hakikat üzere mucizat ve mükâfat olunmaları dîvan-ı Rabb-ı gafûra kalmıştır. Ve ümerâ³-i cihad intima'dan Abdi Ağa-zâde denilmek ile mükennâ Dimeşki Mehemed Paşa'nın dahi karşusuna gelen hizb-i şeyâtine elindeki seyf-i dimeşki ile lahd ya mel'un⁴ deyü bahadırâne karşı vardığı tevâtür bulmuştur. Ba'dehu⁵ hâsırın-ı makhûrîn خسر الدنيا والآخرة [Kur'an XXII, 11] mazmûnu üzere ba'zî idare-i rah-ı adem ve ba'zî cürûhla âğişte-i dem olup nicesi rah-ı firara⁶ te'essüf-i nedem birle vaz'ı kadem eyleyüp ve büm-ı şüm-canları âşiyân-ı ebdânlarından tîg-i berrân-ı guzât-ı islâm ile bir anda perrân edenler Çasâr-ı bed-tebârın cân-ı habisine la'net ederek şürb ettikleri neces-i ayın humârını azâb-ı elim ile derekât-ı bi'se'l-mihâda [Kur'an III, 12, 197] görüp bakıyyetü's-süyûf olan hâsırın Çanad (Çzanad) palankası altına erişüp aklı ma'aşları başlarına geldükte mu'cizât-ı Fahr-i cihân ile seyf-i islâm ne⁷ olduğun bildiler. Tâbur-ı şeyâtin-i mühîn-i dîn, mazhar-ı gazab-ı mâlikî yevmü'd-dîn olup rûy-ı idbar ile vâdi-i firara girdiklerinde her bir dânesi canları beraberî olan toplarından beş aded kolanburna ve yedi tane alay ve şâhî topları kabz olundu ki mukaddema⁸ donanmâ-yı nuhüset-şîârında ve şaneslerinden alınan otuz altı kit'a top ile cümlesi elli sekiz pâre olup ve bir kaç dâne sancağ-ı hezimet-tırâzı⁹ alınmıştır ki dört dânesu Rin-papa dedikleri 'azâzilin tasviri ile musavver ve âyîn-ı bâtulları üzere gayet mu'teber istincâ bezi misillü olan liva-i nuhüset [97 b] ihtivâlerdir⁸. Serhad gâzilerinin malûmları olup haber verdikleri üzere her bir top kabza-i tasarruf-ı cünûd-ı islâma girince müşrikînin iktizay-ı ısrârları üzere üzerinde katı vâfir kâfir katl ü helâk olmayınca ellerinden top almak emr-i muhâl olmağın bilcümle elli sekiz pâre top dest-i guzât-ı islâma girift olun-

¹ hidive HÜ₂: hidiv-i cemîlü's-şeyhe EÜ₁ ² mel'un H: melâin EÜ₁Ü₂ ³ ba'dehu HEÜ₁: - Ü₂ ⁴ firara E: karara HÜ₁Ü₂ ⁵ ne HEÜ₁: - Ü₂ ⁶ mukaddemâ Ü₂: - HEÜ₁ ⁷ sancağ-ı hezimet-tırâzı EÜ₁Ü₂: sancağı hezimet-tırâzı: H ⁸ ihtivâlerdir HÜ₁: itivâlerdir E Ü₂

ca ne kadar ashâb-ı cahim makhur ve müdemmer olduğu andan mülâhaza oluna ve esnây-ı vegâda bazı serhadlülerin¹ haber verdikleri üzere da'vây-ı bâtila ve igvây-ı şeyâtin-i merdude-i kâzibe ile mesâlik-i hiyele sâlik olmağla Müseylemetü'l-kezzâb'a pādâş olan Çasarın defterdar-ı bed-fi'âli Hayzer (Heisler) dedikleri kâfirin vücûd-i şe'amet âlûdunda ka'r-ı sa'ire nâzır derice açulup hûn-ı nâ-pâkin hâke saçarak hârib ü hâsır Çanad palankası altına vardıkda defter-i seyyi'âtı dürülüb âlem-i dünyada din-i mübîn-i hazret-i Mustafa صلى الله تعالى عليه وسلم²'e eyledüğü ihânetleriyle sû-i amelîn meâli neye münceş olduğu adl-i ilâhî ile mesvây-ı cehen-nemde görüp nedâmet-i bî-sûdi ile te'essûf etmektedir ve tahrîr olunan mel'ûnlardan mâ'adâ yüzbaşı ve binbaşı denilür kırkdan ziyade kapudanları kâfirler³ katl olunup esnây-ı cengde meterisler önünde katl olunan müşrikîn ile mecrûhen dönüp makarr-ı melâ'in olan dârü'n-nedvelerine düşüp cân-ı habisleri derekât-ı esfelü's-sâfilîn sifline isâl olunan kâfir on beş bine bâliğ olmak vardır^[10]. Egerçi الكفرمة واحدة mefnûmu üzere cevâsis-i esrâr-ı kâfir bi'llâh tercemân-ı bî-îmân İbn İskerlet Andre mel'ûnu hilebâzlıkta pādâş ve kayd-i şeytânedde karındaşı Hayzer-i bed-fi'âl kâfir-i bî-dinden gayri dört nefer terkîm olunan ceneralin katl ü helâk olduklarından şübhe vardır deyü münkirdir ve lâkin adem-i îmandan ittihâdı olduğuna haml olunup inkârına ittibâr olunmaz. Hemen dergâh-ı bî-müntehay-ı kibriyadan tazarru' ve niyaz olunur-ki her taraftan devlet-i Âl-i Osman'a sût-i kâd eden düşmanların tahazzüb ü tecemmül'lerin tefrîk ü perişan eyliye⁴ ve tâbûr-ı hezîmet-karînin serdar-ı murdarı olan Saksı Kral nam kâfir-i bî-dinin vücûd-i mel'ûnunu anveten gülle dokunmuş cây-ı râhat saksısı⁵ [98a] pâreleri gibi sad-pâre eyleyüp karîben Lavoş-ı لاوش (Layoş) bed-mâ'âşa ve Hayzer-i hilekâra hemdem eyliye âmîn. Ba'dehu muharebe olan sâhrây-ı جى (Cebja?) de iki gün meks ü ârâm buyurulup esnây-ı cengde sa'âdet-i şehâdet ile mes'ûd olan vücûdları lahd-i rahmet-meşhûnlarına vedî'a birle⁶ mütevârî-i hâk-i pâk olunmak fermân buyurulmağın kudret-i hazret-i Hallâk ile rahm-i mâderlerinde cem-i nutfeteyn olduklarında⁷ mâye-i hamir-i vücûdları olmak

¹ bazı serhadlilerin haber verdikleri üzere O₂: - O₁ HE

² صلى الله تعالى عليه وسلم HÜ₁: على الصلوة والسلام EO₂:³ kâfirler HÜ₁O₂: -E

⁴ perişan eyleye HÜ₁O₂: perişan - E ⁵ saksısı HEÜ₂: saksı O₁ ⁶ birle HÜ₁O₂: bizle E ⁷ olduklarında HÜ₁O₂: olduklarından E

üzere toprakları alınan riyâz-ı cinânlarına defn olunduktan sonra her zümreden ne mikdar şehîd-i sa'îd olduğun malûm-ı hümâyün edinmek için şevketlü Padişah-ı nusret-alem hazretleri tefahhus-ı âli buyurdıklarında dünya dirliğine ukba sa'âdetin tercih edenler huzur-ı re'fet-meşhûn-ı şehriyâriye telhis olunan defter nâtik olduğu üzere bin dört yüz seksen iki nefer gâzi tâc-ı hurşîd revâc-ı şehâdet ile ser bülend olmuşlardır. Hemen hazret-i Feyyâz-ı ezelin mahz-ı fazlından rica ederim ki gazâları makbûl, şehâdetleri mebrûr olmuş kullariyle bu abd-i âciz mücrim kulunu dünya seferinde niçesine yol yoldaşı eyledi ise rûz-ı cezâda cennet-i Firdevs'de dahi hem-civar ve hem-dem olmamızı müyesser eyleyüp cümlemizi zümre-i fâizûna mülhak eyliye بحق طه وبنس Ba'dehu padişah-ı âlempenah hazretlerinin kerem-i mülûkâneleri mebzûl ve masruf buyurulup kelle ve dil getürenlere Hazine-i Enderûn-ı hümâyundan bahşîşleri ı'tâ ve ihsan olduğundan mâ'ada mecrûh¹ gelen gâzilerin cerhleri cebirelenüp der-akab bahşîşleri verilüp ve atları helâk olanların at behaları ihsan olunup icâleten mutayyebü'l-hâtur olsunlar için ablak çadırı önünde Refs-i sâbık Baş muhasebeci Mehmed Efendi'ye bir hayme kurulup infâk-ı atıyye-i şehensâhi etmek üzere me'mur buyurulup ve ber-mazmûn-i buyuruldu mecrûh olanların yârelerine göre onar, on beşer, yirmişer ve yirmi beşer ve otuzar ve kırkar kuruş ihsan olunup lâkin mecrûhların zihâmı mevrîs-i dağdağa olmağın miyân-ı akrânında fûnûn-i şeftâda bida'a ile mümtaz [98b] ve fâ'ikü'l-enâm olan Rûzname-i evvel mültefet-i sadr-ı şehîd Ebu Bekir Efendi'ye dahi âhar çadır kurulup infâk-ı atıyye-i şehriyâriye mübaderet ederek iki bin otuz iki nefer mecrûha, otuz üç bin iki yüz bir buçuk gurus bahşîş ve iki bin yüz yetmiş iki re's helâk olan feres bahası otuz üç bin gurus ihsan buyurulub^[11] lâyk-ı saltanat olduğu üzere yevm-i mükâfahada can u baş ile adûy-ı dine sell-i seyf eden gâzilere dilnevâzlıklar olunmuşdur. Ba'dehu mâh-ı muharremîn otuzuncu günü sâhrây-ı جى (Cebja?) den hareket ve kenar-ı nehr-i Bega üç saatlik yerde Udveren (Utvîn) nam sâhraya nüzûl^[12] ve ertesi gurre-i mâh-ı saferü'l-hayr olan yevm-i hamîsde üç buçuk saatte Temeşvar'a mevsûl buyurulup kal'anın cânib-i şarkîsi kapusundaki sâhraya nüzûl buyurulub^[13] ânen fânen gelmelerine intizar çekilen Han-zâde

¹ mecrûh HÜ₁O₂: - E

Şehbaz Giray Han dahi mah-ı mezbûrun ikinci cum'a günü on beş bin tahtar-ı aduv-şikâr ile ordu-yı hümûyuna vusûl bulup^[14] huzûr-ı âsaf-câhi ile şeref-yâb olduklarında ziyafet olunup ba'ade't-ta'am başlarına yeşil semmur kalpak ve arkalarına gül penbe renklü çukaya kaplı sert semmur erkân kürkü ve bir bisatlu at çekilmekle ikrâm olunup yanınca gelen mirzây-ı nâmdârlardan yüz nefer mirzaya hil'at ilbas olundu^[15]. Lâkin Şehbâz-ı şecâat-şi'âr rûz-ı vegâda hîn-i muhârebeye, şikâr vaktinde bulunmayup bi-şikâr kaldıklarına te'essûf-i küllî ile mahzun olduklarından sonra emr-i farz-ı ayndâ ta'cîl dinî ve dünyevî sūd-ger olmağa vesîle olduğu zâhir olmuştur. Ba'dehu mâh-ı saferü'l-hayrın üçüncü günü hayr-hâhân-ı dîn ü devlet-i aliyye olan ukalâ ile mücâvebe ve müşâvere olunup Padişah hazretlerinin cânib-i Belgrad'a avd[u] insıraf buyurmaları tasvib buyurulmağın Pañova tarafına akreb-i tarik ordu köprüsü tarafından Ali Pınarı yoludur deyü ol savbdan gidilmeğe karar verilmiş iken Sadr-ı âli birâderi vezîr-i dindar Hacı Mustafa Paşa bâlin-i mevte müttaktî hayat-ı fâniden nâ-ümid ve me'yus iken bu tedbirî işittikte iktizay-ı [99 a] diyânetten ve kemâl-i hamiyetinden nâşi bir vechile lâyük ve münâsib görmeyüp Çanad palankasına firar eden kefer ve fesede ve fecerenin dil-i pür-hirâsları remîde olmuş iken ol yoldan avdet buyurulduğundan belki mahzuz olalar düşman-ı bi-dîni memnun eylemek neden lâzım gelür yine şevket ile ubûr buyurulan sebîlden ubûr¹ buyurulsun lâyük-ı devlet olan budur ve su killeti dahi çekilmez deyü hüsniyatını beyan ve kabhiyatını iyân etmeğın ifadesi sevaba akreb olmağla istihsan buyurulup ol yoldan avdet buyrulmağa karar verildi. Ba'dehu Temeşvar muhâfazasına Haleb valisi Vezîr-i mükerrrem Ca'fer paşa eyalet² askeri ile ta'yin^[16] ve yeniçeri ocağından on yedi odanın neferâtı ve mirimîranlardan Ohri sancağına mutasarrıf olan Âdem Paşa ile liva-i Köstendil'e mutasarrıf Zeynel Paşa ta'yin kılınup ve derûn-ı kal'ada olan müslümanlara kalb-i kuvvet olsun için rûz-ı kasıma değın Rumeli eyaletine mutasarrıf Vezîr Sülü Paşa bilcümle eyalet askerleriyle ve Mısır askerleri dahi ta'yin buyurulup ve muhâfazaya me'mur olan ceş-i islâmın zahîreleri ve ikişer kıst mevâcibleri verilüp padişah-ı islâm hazretleri cümle murabıt kalan muvahhidleri cenâb-ı hâfız-ı hakikatın

vikaye-i nâ-mütenâhîsine emânet buyurup mâh-ı saferü'l-hayrın dördüncü ahad günü gerüye imâle-i licâm-ı şevket-irtisam buyurup^[17] ol gün sâlifü'z-zikr muhârebe olan sahraya bir saatlik میتن (Heytel?) nam sahraya nuzûl buyurulup vakt-i magrib karîb oldukta te'nîr-i ecel-i makdur mâ sevâ'llahî azz ü celi olmamağın rûz-ı mükâfahada sol kolundan zahmnâk olan vezîr-i murâbıt Hacı Mustafa Paşa'nın âfitâb-ı ömrü magrib-i ecelde dolunup ihrâm-bend-i tavâf-ı Kâbe-i bekâ olmuştur^[18]. Hüdây-ı müte'âl makamların Cenetü'l-me'vâ ede. Merhûmun salât-ı cenâzesi sahray-ı mezkûrda kılınup sâik-ı kazâ ve kader Seydi Ahmed Paşa merhûmun kabri civarını merhûma makarr etdüğü üzere cesedi Temeşvar'a isâl olunup hayatta iken matmah-ı nazarı olup berüce [99b] semtini² ta'yin buyurdıkları mekâna defn olundu. Temeşvar kadısı Seyyid Ali Efendi ve sair müstakim kimesneler nakli ederler ki yüz yedi senesinde Katana Mustafa Paşa merhûm zâyika-i mevtden çâşnidâr oldukta Seydi Ahmed Paşa'nın kabri civarında defn olunmak üzere hafr-i kabr olunur iken râh-ı Hakk'a sâlik merhum sa'âdetmend bu mekân bize kabir olmak için dursun. Katana Paşa'ya dahi beri kazılsun deyü

M ü f r e d

Nutk edeni ko gel berü intak ideni gör
Bak ayn-ı hakikatle heman söyledeni gör

mantukasını tasdik eylediği umulur ki rızây-ı aliyye-i Rabb-ı kerîm ile muâmelesi olup nûr-i îman ve tevhd-i kalb-i selîminde³ leme'an etmesinden zuhûr etmiş olan ve şehîd-i sa'îdin cigersüz olan cerhi sol kolundan olduğunun hikmet-i hafiyyesi bi-haşbe'l-beşerriyet âlem-i dünyada kesb edüp taraf-ı şimalinde cerfede-i seyyi'âtına merkum olan cerayimi afv-i Hudâ ile mahv olunmasına sebep olmak için olmuş ola. Evvelen ki hazret-i Esdaku'l-kâilîn nass-ı celûlî't-tenzilde ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله [Kur'an III, 169] el-âyet, âyat-ı beyyinatın ma'nây-ı azimü's-şânî ile mevsuf olan şehidlerden eyleyüp ruh-ı şerifin ravzay-ı rıdvânda mahz-ı fazlından itâ eylediği zevk-ı azîme ve ri'âm-ı cavfdâna mülâki edüp mesrûr

¹ olmuşdur HEÜ₁: olmuşlardır Ü₂ ² semtini HEÜ₁: temenni Ü₂ ³ selîminde HEÜ₁: selîmden Ü₂

¹ ubûr HÜ₁Ü₂: avded E ² eyalet HEÜ₁: eyâleti Ü₂

u ferehnâk eyliye âmin. Egerçi devlet-i lâyefnâya sadr-ı şehâdet ne güne vesile olduğundan gafil ve lâhi olup fakat gözleri gördüğü devlet-i dünya mu'terif-i cühhâl ü-hussâd izzet-i fânîye için eyledükleri hasedlerinden nâşi merhûm-ı zîşânın intikalinden mahzûz olmuşlardır ve lâkin lâ-be'sdir. Zira mübeşşer bi'l-cenne olan hazret-i Fârûk radiya'llâhü teâlâ anhin buhbuha-i Firdevs'e irtihâlinde iblis bile memnun olmuştur. Kande kaldı ki mebbas-i hasede şeytandan ders almış müsta'id şâgirdleri şimdiki zamanda mahzuz olmalıyalar. Ba'dehu ertesi günü ^{میتل} (Heytel) sahrasına altı saatlik Bade (?) (Pârdány?) nam sahraya nüzûl buyurulup ve ertesi hareket-i hümâyun birle nehr-i Temeş kenarında beş saatlik Tobulofca (Tobulovca) nam sahraya nüzûl ve nehr-i mezkûru mürûr için zikri [100 a] sebkâat eden tonbazlar üzerine cîsr kurulup ve develere geçid dahi bulunup ekser-i halk cîsrden ve¹ ba'z-ı nâs develere yüklü olan ahmâl [ü] eskâli ile geçid olan mahalden mürûr edüp ceys-i islâm tamam olduktan sonra ertesi günü Padişah-ı âli-tebar hazretleri tahrî-i rikâb-ı hümâyun buyurub beş saatlik Sakula (Sakoulo) nam sahraya nüzûl ve ertesi yedi saatlik Yabuka (Jabuka) nam sahraya mevsûl buyurulup ertesi mâh-ı saferü'l-hayrın dokuzuncu cum'a günü Pancova palankası kurbünden² tekrar Temeş nehri gûzar ve nehr-i Tuna üzerindeki cisrin başında beş saatlik Ofca (Ovca) nam sahraya nüzûl buyurulduktaki^[19] tevfir-i zehâ'ir sebeb-i tereffüh-i kulûb-ı asâkir olduğuna binâen Şikk-ı evvel Halil Efendi Pançovoda kalup ve iki günde iki bin deve yükü yirmi iki bin beş yüz kil hinta zahîre hâzır ve âmâde eylediğünde zehâ'ir nakline me'mur olan cünûd-ı islâma vezir Dursun Mehmed Paşa başbuğ ta'yin olunup mâh-ı saferü'l-hayrın on üçüncü pazar ertesi günü savb-ı Temeşvar'a irsal buyuruldu^[20]. Ancak kal'a-i mezkûre zehâ'irinin vusulünden ordu-yı hümâyuna peyam-ı meserret mevsûl olunca Ofca (Ovca) sahrasında meks ve âram buyurılmak ma'kul ve münasib görülmeğın yedi gün sahray-ı mezkûrda eğlenilüp ve ânen fânen vezir Dursun Mehmed Paşa'dan vusûl haberinin gelmesine müterakkıblar iken bir meşvere dâhi olup me'vay-ı lusûs olan Moradik (Morawick) palankası feth ü teshir ve tahrîb olunmak emr-i mühim olduğu zâhir olmağın hin-i müşâverede cesâreti nümâyan olan Daltaban Mus-

¹ ve Ü₂ :-HE Ü₁ ² kurbünden HEÜ₁ : kurbünde Ü₂

tafa Paşa hazretlerine serdâr-ı seriyye olmak üzere hil'ate kaplu kürk ilbas olunup yanınca Şehbaz Giray Sultan dahi ceys-i ilhânî ile ve her zümreden iktizası üzere ta'yin olunan asker ile Belgrad cânibine geçmeleri fermân buyurulmağın ordu-yı hümâyundan iki gün evvel geçüp nehr-i Sava kenarında olan sahrada dört beş gün eğlenüp ol taraf için lâzım gelen mühimmat cümleten teh-yi'e ve âmâde olduktan sonra mütevekkilen ale'l-hayyi'l-kayyum mâh-ı saferü'l-hayrın on sekizinci pazar günü vezir-i cesur Mustafa Paşa hazretleri Moradik cânibine revâne olmuşdur^[21] [100b]. Bu esnada mâh-ı saferü'l-hayrın on beşinci günü vezir Dursun¹ Mehmed Paşa tarafından âdem gelüp ve Pançova'dan kalktığı gündend² durmayup ve oturmayup üçüncü günü zehâ'iri selâmet ile Temeşvar'a işâl eylediğünün haberi geldikte ertesi mâh-ı saferü'l-hayrın on altıncı cum'a³ günü Ofca sahrasından hareket-i hümâyun birle nehr-i Tuna üzerindeki cisrden gûzer ve belde-i Belgrad kurbünde Abaza Paşa Köşkü denilmekle meşhur olan sahray-ı vasi'atü'l-eknafa vaz'ı hıyam-ı şevket-irtisam buyurulup^[22] bi-hasbe'l-iktiza on yedi gün ol sahrada meks ü ârâm buyuruldu ve esnây-ı meks de Belgrad kal'asının Tuna kenarında Sadr-ı âzam-ı sabık Elhacc Ali Paşa'nın bina ve ihdas eylediği tâbye ile kal'a mabeyninde⁴ adem-i rağbetten nâşi muattal kalan binanın pâk olup donanma-yı hümâyun kaliteleri meştâlamak için bendergâh olmak üzere tathir ve ta'mir olunması muktezi olan liman dahi Sadr-ı âzam Elmas Mehmed Paşa'nın tedbir-i isabet-karfni ile tava'if-i askeriye bervech-i münâvebe it'âm-ı ta'am⁵ olunarak pâk ü tathir ettirildikten sonra Tuna cânibinden Sava tarafına varınca Belgrad varoşunun etrafına şaranpo olmak üzere hafr-i hendek etdirilüp belde-i Belgrada şerr-i adûdan sıyânet için lâzım gelen tedbirler tekmil olunup savb-ı Edirne'ye avd ü insirâfa müteheyi olunur iken Moradik palankasının feth ü tahrîb olunduğunun haberi mâh-ı rebî'ül-evvelin ikinci sebt günü berid-i meserret-resid ile rikâb-ı şehriyârîye mevzul olup^[23] bundan sonra tedbir-i sefer sene-i âtiyeye kalmağın mâh-ı mezburun dördüncü yevm-i isneynde hareket-i hümâyun birle cânib-i Edirne'ye azîmet buyuruldu^[24] ve nakl olduğu üzere serdâr-ı seriyye vezir-i cesur Mustafa Paşa Belgrad'dan kalktığı

¹ Dursun HEÜ₂ : Tur Ü₁ ² kalktığı gündend HÜ₁Ü₂ : -E ³ cum'a HÜ₁Ü₂ : -E ⁴ kal'a mabeyninde HÜ₁Ü₂ : tabya ile palanka mabeyninde E ⁵ ta'am HÜ₁Ü₂ : -E

günün beşinci günü yanınca olan cünûd-ı muvahhîdîn ile بورجه (Burça?) iskelesi denilmekle ma'ruf iskeleden üstü açıklar denilen kayıklar ile nehr-i Sava'yı güzer edüp sâhil-i nehirden üç saatlik ba'îd mesken-i melâ'in-i düzeh-karın olan Moradik palankasının muhasara edüp top ve tüfenk ile tarafeynden üç gün ve üç gece [101 a] ceng olup ikinci günü ceng olup iken hazret-i Kahrî-zü'l-celâlin kahrı zâhîr olmağın mahsur olan melâ'inin reisleri Perçemlû denilmekle ma'ruf kâfir ki ser-i bi-devletinde müydan eser olmamadan galat ve kinaye perçemlû denilür imiş. Gürûh-i melâ'îne baş olmağa nişanı başında olmağın taraf-ı islâm'dan atılan top güllesine başı hoş-nişan olup galtan oldukça etbâ'î ashâb-ı sa'îrin mabeynlerine perişanlık düşüp ertesi ale's-sabah me'vâları olan palanka feth ü teshîr olunup beş yüz nefer ecnâd-ı mu'ânîd tu'me-i şemşîr olduktan sonra burc u bârûsun hâke beraber ettirmeğe serdâr-ı cesur teşmîr-i sâk-ı himmet buyurmuşlardır¹. Bu fâkirü's-şehîr bi-Hasan Ağa-zâde² Elhâc Abdullah-ı hâkir 1108 senesinde Sultan Mustafa Han-ı merhûm ile şefar-i zafer-rehberde³ tarihçilik hizmeti ile ma'an bulunmağın tevfiğ-ı Bârî ile bu sene-i mübâreke de zâhîr olan nusratı defter-i amel-nâmemde⁴ mektube olmak için dergâh-ı bi-müntehadan niyaz edüp sadaka-i câriye kalmak üzere tahrîr olundu. Temmet⁵.

¹ Ü₁ ve Ü₂ nüshaları burada nihayetleniyor; Ü₂'nin istinsah kaydı: تم وكل على يد مولفه عبدالله بن صالح البحرى غفرالله لهما. وللمسلمين ونحن يقول امين
² bi-Hasan Ağa-zâde H: merhum Hasan ağa-zâde E ³ zafer-rehberde H: zaferde E ⁴ amel-nâmemde H: amel-nâmeme E ⁵ temmet H: - E.

NOTLAR

¹ Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa (*Nusretnâme*, Üniversite Ktb. Türk Yazm. nr. 5983, vrk. 314/a), ordunun Çeşme'ye muvasalatını muharrem'in gurreti salı günü olarak kaydediyor.

² *Nusretnâme* (vrk. 315/a) de, Belgrad'daki müşâverenin 6 muharrem pazar günü yapıldığı tasrih ediliyor.

³ Ordunun Paçova sahrasındaki ikameti, Defterdar Sarı Mehmed Paşa tarafından (*Zübdetü'l-vekâyi'*, Esad Ef. Ktb. nr. 2382, vrk. 315/b) 6 gün olarak gösterilmiş ise de *Nusretnâme* (vrk. 315/b) de, *Tarihçe*'yi teyiden bir hafta kalındığı tasrih edilmiştir.

⁴ *Nusretnâme* (vrk. 315/b) de Maraş Beylerbeyisinin adı, Çatalı جوتالی Ahmed Paşa olarak tesbit edilmiştir.

⁵ *Nusretnâme*, (vrk. 315/b), Paçova sahrasından hareket tarihini 14 muharrem cumartesi (pazartesi olmalı), *Zübdetü'l-vekâyi'* ise (vrk. 316/b) gün tasrih etmeksizin 13 muharrem olarak kaydetmektedirler. Metnimizde tasrih edilen günün (pazartesi), verilen tarihe (14 muharrem) tetabuk etmesi, ordunun hareket tarihini tâyin hususunda zikredilen diğer iki kaynağa tercih edilmesi için bir mesned olabilir.

⁶ *Tarihçe*'nin ifadesinden, ordunun Temeşvar'a giderken, yolda, düşmanın Tuna'daki donanmasının Tisa'nın Tuna'ya mülhak olduğu yerde, Titel palankası yakınında olduğu öğrenilerek o tarafa teveccüh edildiği anlaşılıyor. Halbuki, *Zübdetü'l-vekâyi'* de (vrk. 316/a-b), ordu daha Paçova'dan kalkmadan evvel, düşmanın Tisa boğazını istihkâmlar inşâsiyle kapatmış olduğunun haber alındığını, bu istihkâmların zabtı için «evvelâ mahall-i mezbûrdan gûzar ve ba'dehu» Temeşvar'a gidilmek üzere karar verildiği kaydediliyor. Hattâ yol üzerinde bulunan Temeş nehr-i ni geçmek için, ilerde vakit kaybedilmemesi düşüncesiyle köprü kurmağa yarıyan bütün-levâzımât Paçova'da iken hazırlanmıştı.

⁷ *Nusretnâme* (vrk. 318/b), vezîr Câfer Paşa'nın, ordunun Centa sahrasındaki konaklaması sırasında tahrîk olduğunu kaydediyor. *Zübdetü'l-vekâyi'* (vrk. 316/b), ordunun Tisa nehri boğazına bir saat mesafe yerde konup istihkâmların kara tarafından dahi muhasara edilmesi iktiza etmekle Câfer Paşa'nın bu hizmete memur olduğunu söylemekle iktifa ediyor.

⁸ *Nusretnâme* (vrk. 320/b), 18 muharrem cuma günü oturak olup bu günün akşamı Temeşvar'dan iki yerli kulunun getirdikleri haber üzerine müşâvereye yapıp ertesi 19 muharrem cumartesi günü Titel altından göçülerek aynı gün Orulhat'a varıldığını kaydediyor.

⁹ *Zübdetü'l-vekâyi'* (vrk. 317/b), bu yeri خبر olarak tesbit etmiştir.

¹⁰ *Nusretnâme* (vrk. 328/a), düşman zayıfatını on altı bin olarak gösteriyor.

¹¹ *Nusretnâme* müellifi, Başmuhâsebede gördüğü kayda istinâden o gün verilen meblâğın altmış yedi bin sekiz yüz elli yedi buçuk guraşa bâliğ olduğunu kaydediyor (vrk. 328/a).

¹² Bu yer, *Nusretnâme* (vrk. 329/b) de خود فيل şeklinde tesbit edilmiştir.

¹³ *Zübdetü'l-vekâyi'* (vrk. 320/b), Temeşvar'a varış tarihini 2 safer olarak kaydediyor.

¹⁴ *Nusretnâme* (vrk. 329/b), Şehbaz Giray'ın I saferde ve altı bin Kırım askeri ile orduya dahil olduğunu kaydediyor.

¹⁵ Şehbaz Giray'a geç gelişi dolayısıyla asla iltifat gösterilmediği *Nusretnâme*'de zikrediliyor (vrk. 329/b).

¹⁶ Haleb vâlisi vezîr Câfer Paşa'nın Temeşvar muhâfazasına tayinini *Nusretnâme*, 2 saferde gösteriyor (vrk. 330/a).

¹⁷ *Zübletü'l-vekâyi'* (vrk. 320/b)'de, ordunun Temeşvar'dan avdet tarihi 5 saferdir.

¹⁸ *Nusretnâme*, Hacı Mustafa Paşa'nın ismini, muhtemelen bir sehv olarak Hacı Câfer Paşa olarak kaydetmektedir (vrk. 330/b).

¹⁹ *Zübletü'l-vekâyi'*'de ordunun Pançova'ya muvâşâlatı saferin 10 undadır (vrk. 320/b).

²⁰ *Nusretnâme* (vrk. 331/a), Dursun Mehmed Paşa'nın Temeşvar'a gönderilmesini 12 safer pazartesi olarak gösteriyor ki takvim esaslarına uygun düşüyor.

²¹ *Nusretnâme* (vrk. 332/a), vezîr Mustafa Paşa'nın Moravik fethi için hareketini 17 safer cumartesi olarak gösteriyor; *Zübletü'l-vekâyi'* (vrk. 321/a) ise bu kuvvetin, 16 safer pazar günü mezkûr kal'a altına dahil olduğunu kaydediyor. Halbuki pazar, 18 saferde teşâdüf etmekte olduğundan verilen tarih, gün itibariyle yanlışdır.

²² *Nusretnâme* (vrk. 331/a), Padişah'ın daha evvel, 9 safer cuma günü gizlice, Belgrad'a geçtiğini tasrih ediyor; *Zübletü'l-vekâyi'* (vrk. 320/b)'de, ordunun Belgrad'a geçişi 11 safer tarihinde gösterilmiştir.

²³ *Nusretnâme*, fetih müjdesinin rebî'ü'l-lâhırın (rebî'ü'l-evvel olmalı) guresi cuma günü alındığını kaydediyor (vrk. 334/a). *Zübletü'l-vekâyi'*, kal'anın 3 gün muhârebeden sonra salı günü -ki 20 saferde müsâdiftir- feth edilip bu haberin vürûdünden sonra Mustafa Paşa'nın 21 saferde gelerek izaz edildiğini kaydediyor (vrk. 322/a).

²⁴ *Zübletü'l-vekâyi'* (vrk. 323/b)'de, ordunun Belgrad'dan hareketi safer ayı içerisinde gösterilmektedir.